

Historie Psychologického ústavu na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity

Janyšková, A., Uhrová, A., Kriegelová, M.

Psychologický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno

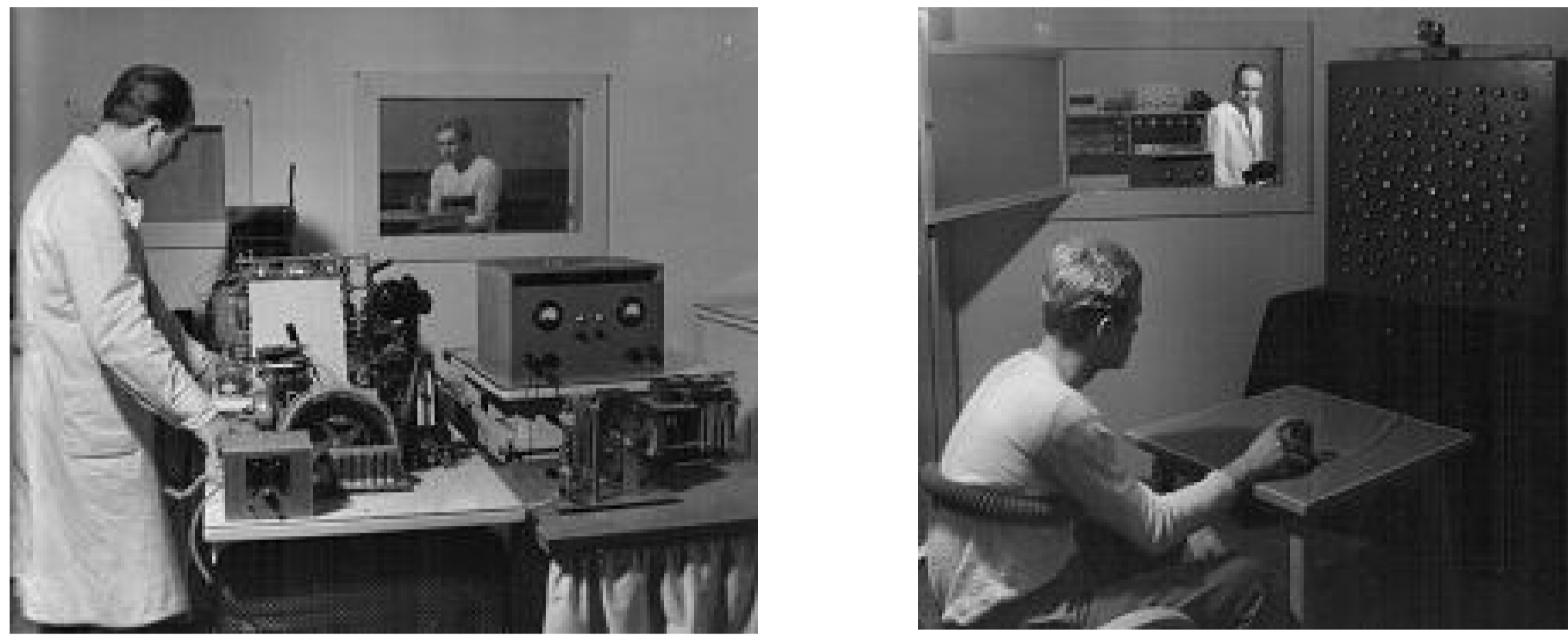

Významné události v historii Psychologického ústavu

- od r. 1919 – výuka psychologie na Filozofické fakultě MU
- 3.11.1926 – podána žádost o zřízení Psychologického ústavu při Filozofické fakultě MU
- 1926 – založení Psychologického ústavu profesorem Mihajlo Rostoharem; přístrojové vybavení Psychologického ústavu odpovídalo mezinárodnímu standardu té doby
- 3.5.1927 – schváleny Stanovy Psychologického ústavu Ministerstvem školství a národní osvěty

„Účelem psychologického ústavu jest, jednak vzdělávat své členy k samostatné práci vědecké v psychologii metodami experimentálně empirickými, jednak však odborně připravovat posluchače filozofické fakulty k učitelství na středních školách.“ (cit. dle Stanov Psychologického ústavu ze dne 3. 5. 1927)

Obr. 1 a 2: Dobové fotografie výzkumů v psychologické laboratoři

- 9. 6. 1928 – Psychologický ústav FF MU navštívil prezident T. G. Masaryk, s nímž se M. Rostohar osobně znal
- meziválečné období – vznik brněnské psychologické školy (viz dále)
- 1939–1945 – uzavření českých vysokých škol nacistickými okupanty, mnozí psychologové byli pronásledováni (např. R. Konečný byl vězněn, M. Rostohar se zachránil útekem na podzim roku 1942 před zatčením gestapem a zapojil se do partyzánského odboje v rodné Jugoslávii)
- po roce 1945 – obnovení univerzitního Psychologického ústavu probíhalo rychlým tempem
- po roce 1948 – s nástupem komunistického režimu dochází k úpadku psychologie jako vědy, výuka psychologie byla idealizována podle sovětských učebnic, psychologie byla nahrazována studiem vyšší nervové činnosti (orientace na učení I.P. Pavlova) a oficiálně přiřazována k pedagogice, vylučovalo se z politických a náboženských důvodů
- po roce 1956 – v době ideologického uvolnění dochází k novému nástupu samostatné psychologie, zároveň probíhá renesance sovětské psychologie
- po roce 1968 – marxistická psychologie jako jediná správná
- 1970 – R. Konečný byl nucen odstoupit z vedení katedry psychologie, členové katedry si zvolili J. Švancara, kterého po několika měsících na příkaz stranických orgánů vystřídal J. Sedlák
- komunističtí ideologové položili základy autoritativního a totalitárního myšlení, někteří psychologové byli z politických důvodů vězněni či sledováni a vyšetřováni státní policií
- po revoluci v roce 1989 – uvolnění, příliv informací a vlivů ze zahraničí
- 25. 9. 1996 – Osobnost v dimenzích poruchové a neporuchové činnosti – konference k nedožitým 90. narozeninám prof. PhDr. Roberta Konečného, CSc. (pořádaly psychologické ústavy FF MU a AV ČR)
- 23. 10. 1998 – symposium „Mihajlo Rostohar (1878-1966) v tradici celostní a experimentální psychologie“ (uspořádal Psychologický ústav FF MU ve spolupráci s Rektoriátem MU a ČMPS)
- 9.11.2006 – konference k 80. výročí založení Psychologického ústavu

Brněnská psychologická škola

Brněnská psychologická škola Mihajlo Rostohara měla jednotící základnu v celostním chápání psychologických jevů, zkoumání vývoje psychologických procesů (především vnímání), experimentální přístup a důraz na pojmání člověka jako subjektu (viz Rostoharova monografie *Psychologie jako věda o subjektivní skutečnosti*, 1950). Mezi její stoupence patřili pracovníci Psychologického ústavu (Vilém Chmelař, Ferdinand Kratina, Robert Konečný, Ludmila Kolářiková, Emil Pejhovský), kteří publikovali své práce v prvním českém odborném psychologickém časopise s názvem „Psychologie. Časopis pro teoretickou a užitou psychologii“, který vycházel v Brně v letech 1935-1950. Do širšího kruhu spolupracovníků patřili Josef Burjanek, Karel Černocký, Ludvík Kempný, pedagogové Jan Uher, Jan Vaněk, Václav Komárek ad. K popularitě Rostoharovy psychologické laboratoře přispíval legendární makak Pepa, s nímž Rostohar prováděl různé experimenty. Dodnes je značná část výzkumných přístrojů součástí expozice v prostorách Psychologického ústavu.

Mihajlo Rostohar (30. 7. 1878 - 5. 8. 1966)

Tento první český experimentální psycholog se narodil ve Slovinsku. V letech 1911–12 vybudoval na LF UK ve Fyziologickém ústavu prof. F. Mareše vlastní soukromou experimentálně psychologickou laboratoř, kterou roku 1924 přemístil do Brna. Od r. 1923 působil na FF MU v Brně nejprve jako docent, od r. 1924 jako mimořádný profesor systematické filozofie, posléze od r. 1931 jako první profesor psychologie na FF MU, kde již r. 1926 prosadil zřízení Psychologického ústavu (díky podpoře tehdejšího rektora E. Babáka). S přerušením válečných let zde působil do roku 1948; v akademickém roce 1934–35 byl děkanem fakulty. Po svém emeritování působil na FF ještě dva roky jako profesor a zastával rovněž funkci rektora nově zřízené Vysoké školy sociální v Brně. R. 1935 založil časopis *Psychologie*, který v Brně redigoval (s přerušením válečných let) do r. 1949. Zapojil se do činnosti Společnosti pro výzkum dítěte, v roce 1926 se stal jejím předsedou. V l. 1950–65 vybudoval Psychologický ústav na FF v Lublani, působil zde jako profesor (1950–1958) a vydal ve slovinštině učebnice základních psychologických disciplín. V r. 1958 byl vyznamenán řádem za zásluhy o národ I. stupně.

Publikace: *Studie z vývojové psychologie I* (1928), *Psychologické základy počátečního čtení s praktickým návodem ke čtení* (1934), *Psychologie jako věda o subjektivní skutečnosti* (1950)

Ferdinand Kratina (1885-1944)

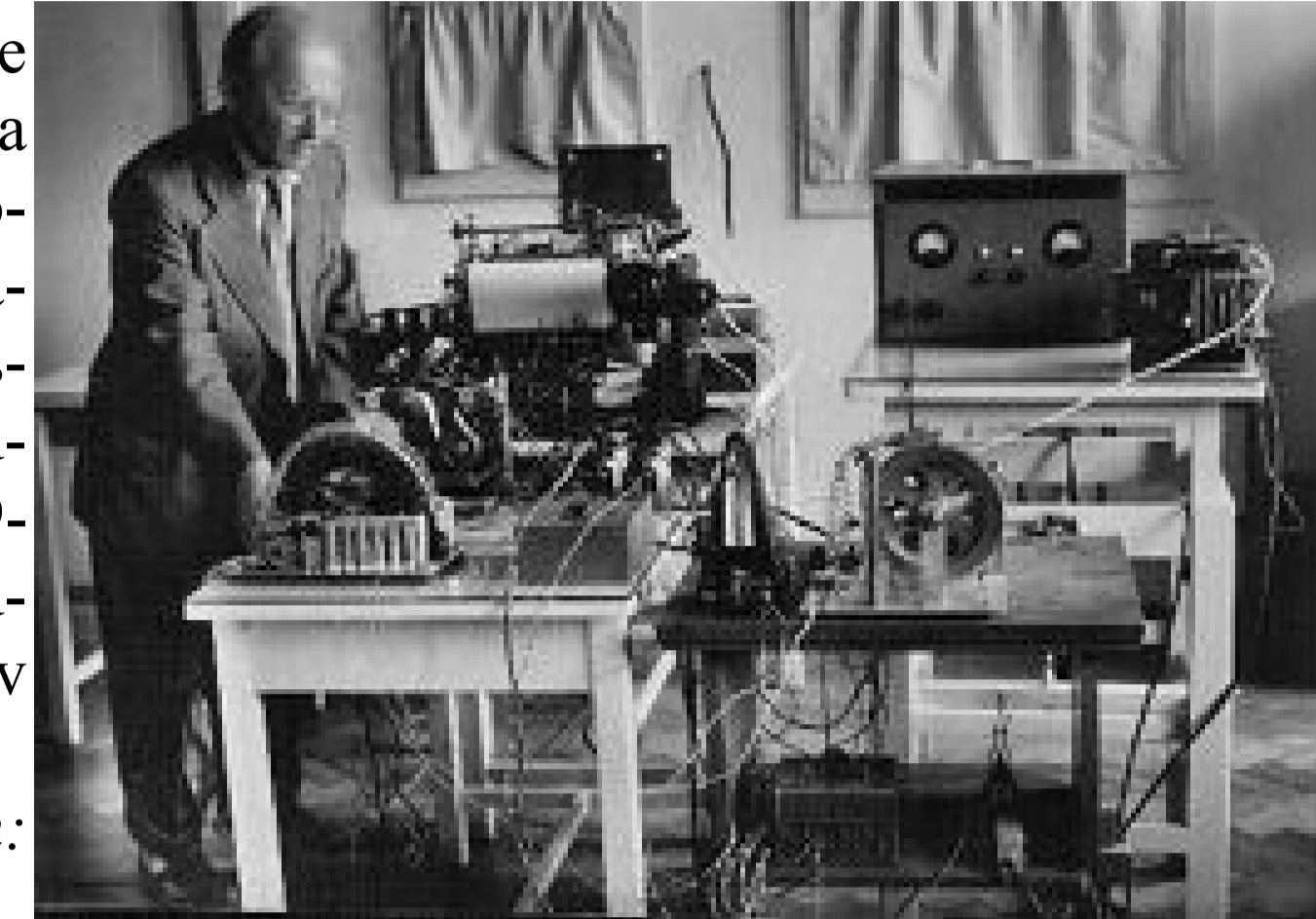

Po studiu němčiny, francouzštiny, filozofie a psychologie na UK působil jako ŠŠ profesor. R. 1926 podal na FF MU disertační práci *Problém o podvědomí duševna v soudobé psychologii*; od té doby se datuje jeho spolupráce s Psychologickým ústavem. Po studijním pobytu v Psychologickém ústavu v Lipsku (1930–31) se v r. 1933 habilitoval pro obor psychologie na FF MU, kde pak jako docent přednášel. Kromě toho učil na Škole vysokých studií pedagogických a Pedagogické akademii. Byl členem redakčního kruhu *Psychologie* a přispíval do dalších odborných časopisů. Byl hlavním představitelem české celostní a tvarové psychologie, směřoval více k syntetickým pracím. Zájmem o problematiku osobnosti rozšířil akční rádius brněnské psychologické školy. Publikace: *Eidetická vloha u mládeže* (1930), *Studie z tvarové psychologie* (1932), *Úvod do celostní a tvarové psychologie* (1935), *Osobnost* (1941), *Typ a typologie* (1942)

Vilém Chmelař (1892-1988)

Roku 1970 se stal ředitelem Psychologické laboratoře ČSAV. Zabýval se empirickým výzkumem vývoje a průběhu trvání dob nepřerušené aktivní a akustické pozornosti, na jehož základě P. Osecký odvodil matematické modely procesů spojených s průběhem pozornosti. Založil v Brně psychologickou poradnu, byl vedoucím Katedry psychologie a pedagogiky, v letech 1949-1950 a 1952-1954 děkanem Filozofické fakulty. Soustředil se také na práci utváření kresebných pohybů v raném věku.

Publikace: *Aktivní optická pozornost dětí 6-11letých: vývoj jejího trvání* (1936)

Robert Konečný (1906-1981)

Robert Konečný byl jednou z nejvýznamnějších osobností poválečného období a jeden ze zakladatelů psychologie u nás. Vystudoval filozofii, češtinu a němčinu, působil jako středoškolský profesor, vědec, esejista (*Živá slova*), literární kritik (*Listy Sdružení moravských spisovatelů*), prozaik (*Chudobky*) a básník (prvotina *Spáček pod plamenem*). Další verše napsal v době, kdy byl vězněn kvůli odbojové činnosti v Obraně národa; po válce vyšly jeho sbírky *Písně z cely* a *Má vlast*, reflektující dobu okupace. Byl vedoucím katedry psychologie, založil „školu“ klinické psychologie – ovlivnil řadu mladých psychologů uměním psychoterapie, etikou práce a organizačním úsilím. Po únoru 1948 se po vynuceném odchodu z Filozofické fakulty stáhl z veřejného života a nadále se věnoval pouze výzkumu v oblasti psychologie. K 90. narozeninám R. Konečného uspořádal Psychologický ústav konferenci, z níž vyšel i sborník. Letos by oslavil 100. narozeniny; při této příležitosti byl vydán výbor pod názvem „Spáček pod plamenem. Básně, kritiky, vyznání“, představující průřez básnickou, esejistickou a kritickou tvorbou.

Publikace: *Psychologie v lékařství* (1970), *Filosofická propedeutika* (1946), *Starosti s dospíváním* (1966)

Ludmila Kolářiková (1909-1968)

Za studií latiny, řečtiny a filozofie na FF v Brně pracovala jako pomocná vědecká síla u Mihajlo Rostohara, který ji nadchl pro psychologii tak, že ji věnovala veškerý svůj další vědecký zájem. Zabývala se problematikou předškolního věku se zaměřením na prostorové, časové a kauzální relační soudy, vývojem zrakových představ a Aristotelovou psychologií. Po studii vyučovala na gymnáziu a pracovala ve studentské poradně jako psycholožka. Po válce se stala asistentkou a později docentkou psychologie na FF v Brně. Kromě toho přednášela psychologii i na nově zřízené Vysoké škole sociální v Brně a od roku 1946 vedla Psychologický ústav na FF UP v Olomouci. Po roce 1948 se její společenská pozice postupně zhoršovala, její povahové rysy jí znemožňovaly se údobí 50. let přizpůsobit. V roce 1952 opustila Olomouc, dál učila v Brně, ale v polovině 50. let byla ponížena výzvou k nové habilitaci; pak došlo k zamítnutí její docentury a v roce 1960 musela z fakulty odejít. Svůj odchod nesla těžce, což se podepsalo i na jejím zdravotním stavu. Publikace: *Psychologie dítěte* (1942)

Emil Pejhovský (1909-2003)

Zabýval se psychologickou strukturou zájmu a habituelním odporem k práci. Překládal z polštiny psychologické práce. V letech 1970–1978 byl vedoucím olomoucké katedry psychologie.

Status a název pracoviště v průběhu let

Psychologický ústav od doby svého založení vystřídal různé názvy; v roce 1991 se vrátil ke svému původnímu názvu.

- 1926 -1950: Psychologický ústav
- 1950 -1953: Psychologický ústav součástí Katedry dějin filozofie
- 1953 -1963: Katedra psychologie a pedagogiky
- 1963 -1974: Katedra psychologie
- 1974 - 1975: Pracoviště psychologie
- 1975 -1990: Katedra psychologie
- 1990 - 1991: Katedra psychologických věd
- 1991 - současnost: Psychologický ústav

Vedoucí pracoviště psychologie na FF MU

„Veškerou činnost ústavu řídí za součinnosti asistenta po případě ústavních vědeckých sil přednosta ústavu, ustanovený k tomu profesorským sborem fakulty.“ (cit. dle Stanov Psychologického ústavu ze dne 3.5.1927)

- 1926–1948 (s přerušením 2. sv. v.): prof. **Mihajlo Rostohar**
- 1948–1963: prof. PhDr. **Vilém Chmelař**, DrSc.
- 1964: PhDr. **František Janda** (vojenský psycholog)
- 1965–1968: doc. PhDr. **Jaroslav Šabata** (politolog)
- 1968–1970 prof. PhDr. **Robert Konečný**
- 1970: doc. PhDr. **Josef Švancara**, CSc.
- 1970–1974: doc. PhDr. **Jiří Sedlák**, DrSc.
- 1974–1975: doc. PhDr. **František Mainuš**, CSc. (historik)
- 1975–1989: prof. PhDr. **Jozef Kuric**, DrSc.
- 1990–1998: prof. PhDr. **Vladimír Smékal**, CSc.
- 1998 – současnost: prof. PhDr. **Mojmír Svoboda**, CSc.

Závěr

Psychologický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, jehož 80. výročí založení slavíme, má bohatou historii. Výzkum, výuka i praktické uplatnění psychologie zde mají svoji tradici od dob založení brněnské psychologické školy, jejímiž členy byly významné osobnosti, tehdejší špičky ve svém oboru. Dnešní Psychologický ústav navazuje na tuto tradici a dále rozvíjí a zkvalitňuje odbornou přípravu studentů, stejně jako výzkumnou činnost v této krásné „vědě o subjektivní skutečnosti“.

Literatura

Hoskovec, J., Hoskovecová, S. (2000). Malé dějiny české a středoevropské psychologie. Praha: Portál. Stanovy Psychologického ústavu (1927). Brno: MU. Švancara, J. (Ed.) (1999). Mihajlo Rostohar (1878-1966) v tradici celostní a experimentální psychologie. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, P3. Brno: MU.